ЗАТВЕРДЖУЮ
В.о. ректора
Національного університету
«Одеська юридична академія»
професор _____ Мінас АРАКЕЛЯН
«03» 04 2025 року

ВИСНОВОК
Національного університету «Одеська юридична академія» щодо дисертації Бурдюжі Олександра Миколайовича на тему «Міжнародно-правовий механізм надання гуманітарної допомоги», поданої на здобуття ступеня доктора філософії в галузі знань 29 Міжнародні відносини, спеціальність 293 – міжнародне право, тема дисертації затверджена Вченою радою Національного університету «Одеська юридична академія 07 вересня 2022р., протокол №1

ВИТЯГ
з протоколу засідання фахового семінару
кафедри міжнародного та європейського права
Національного університету «Одеська юридична академія»
від «31» січня 2025 року протокол № 14

ГОЛОВА ЗАСІДАННЯ: завідувач кафедри, доктор юридичних наук, професор Бехруз Х. Н.

ПРИСУТНІ: завідувач кафедри, доктор юридичних наук, професор Бехруз Х. Н., професор кафедри, доктор юридичних наук, професор Аракелян М.Р., професор кафедри, доктор юридичних наук, професор Сурілова О. О., доцент кафедри, кандидат юридичних наук, доцент Бєлогубова О. О., доцент кафедри, кандидат юридичних наук, доцент Мануїлова К. В., доцент кафедри, кандидат юридичних наук, доцент Грушко М. В., доцент кафедри, кандидат юридичних наук, доцент Кузьмін Е.Е., доцент кафедри, доктор юридичних наук, доцент Пасечник О.В., доцент кафедри, кандидат юридичних наук, доцент Форманюк В. В., доцент кафедри, кандидат юридичних наук Гриб Г. М., доцент кафедри, кандидат юридичних наук Федорова Т. С. , доцент кафедри, кандидат юридичних наук, доцент Цибульська О. Ю., доцент кафедри, кандидат юридичних наук, доцент Каненберг-Сандул О. К., доцент кафедри, кандидат юридичних наук Дронов В. Ю., асистент кафедри Гребенюк Д. О., асистент кафедри Бугаєць А.С., здобувач Бурдюжа О.М., лаборант Слісаренко А. О.

ПОРЯДОК ДЕННИЙ:

Обговорення дисертаційного дослідження Бурдюжі Олександра Миколайовича на тему «Міжнародно- правовий механізм надання гуманітарної допомоги», поданої на здобуття ступеня вищої освіти доктора філософії за

спеціальністю 293 – «Міжнародне право», щодо його рекомендації для попереднього розгляду та захисту у разовій спеціалізованій вченій раді.

СЛУХАЛИ:

Доповідь здобувача ступеня вищої освіти доктора філософії Бурдюжі О.М. щодо проведеного дослідження на тему «Міжнародно- правовий механізм надання гуманітарної допомоги», поданого на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 293 – «Міжнародне право».

Дисертаційне дослідження виконано відповідно до плану науково-дослідної роботи кафедри міжнародного та європейського права Національного університету «Одеська юридична академія».

Проблема міжнародно- правового регулювання надання гуманітарної допомоги являє собою актуальний та цікавий напрям наукових досліджень. Гуманітарні кризи, що виникали з різних причин, супроводжували людство протягом всієї історії. Безліч людей опинялися без засобів існування, в обставинах, що загрожували їх життю та здоров'ю внаслідок природних та антропогенних катаклізмів. Не маючи можливості дати собі раду, вони вимушені були звертатися за допомогою. Поступово формувалося усвідомлення суспільної відповідальності за подальшу долю жертв несприятливих обставин. Це призвело до виникнення концепції гуманітарної допомоги, як механізму подолання негативних наслідків для існування л юдства загалом, окремих груп населення та кожної людини особисто. Концепція отримала нове розуміння на початку XXI століття, коли з'явилися нові виклики та екзистенційні загрози цивілізаційному розвитку - зросла кількість та масштаби катастроф різноманітної етіології, які провокують гуманітарні кризи. Реагування на них, надання невідкладної допомоги з порятунку життя та забезпечення постраждалих всім необхідним для виживання, виходить за межі можливостей окремих держав та потребує злагоджених дій всього світового співтовариства у відповідь. Небезпека посилюється кризою міжнародного права яке виявилося нездатним забезпечити екологічний баланс, унеможливити збройні конфлікти та захистити права людини. В такій ситуації міжнародно- правовим механізмом, здатним забезпечити права постраждалих є надання гуманітарної допомоги. Актуальність обраної проблематики посилюється в умовах агресії рф проти України, що виявила недоліки міжнародно- правового механізму надання гуманітарної допомоги, які потребують переосмислення з метою визначення шляхів їх усунення.

Метою дисертаційної роботи є комплексна всебічна характеристика міжнародно-правового механізму гуманітарної допомоги, з'ясування його правової природи та особливостей. Досягненню цієї мети підпорядкована структура роботи, у трьох розділах якої нами розкрито теоретико-методологічні основи дослідження міжнародно - правового механізму надання гуманітарної допомоги; надано характеристику правових засад діяльності донорів

гуманітарної допомоги; досліджено роль ЄС в наданні гуманітарної допомоги в рамках гуманітарної політики та механізму цивільного захисту; визначено місце України в цьому механізмі в контексті набуття повноправного членства в ЄС.

В першому розділі на підґрунті вивчення доктринальних та нормативних джерел ми дослідили історіографію становлення та розвитку міжнародно-правового механізму надання гуманітарної допомоги. Ми виділили 8 етапів цього процесу, кожен з яких характеризується притаманними йому рисами, які пояснюються особливостями суспільного та технічного розвитку та екологічними чинниками. Також нами констатовано, що практика надання гуманітарної допомоги на міжнародному рівні, реалії надання гуманітарної допомоги мешканцям нашої держави, які постраждали в результаті дій рф, виявили значні недоліки у міжнародно- правовому регулюванні надання гуманітарної допомоги, які знижують ефективність зусиль світового співтовариства в цьому напрямі, зокрема це проблеми з гуманітарним доступом до постраждалих, недосконаліть координації надання гуманітарної допомоги, відсутність усталеного розуміння гуманітарної допомоги, як правової категорії. Ми вважаємо, що агресія рф проти нашої країни може зіграти роль каталізатора реформування міжнародно- правового механізму надання гуманітарної допомоги та підвищення його ефективності.

У нашому дослідженні ми сформували поняття «гуманітарна допомога» у широкому значенні, як діяльність та у вузькому значенні, як певні матеріальні цінності та послуги яких потребують її отримувачі. У широкому розумінні «гуманітарна допомога» це заходи з надання громадянам (цивільним або військовим) життєво необхідних предметів споживання (продуктів харчування, засобів гігієни, тощо) та /або притулку, та/ або психосоціальної підтримки та освіти та/або медичних, транспортних та інших життєво необхідних послуг у разі катастрофи будь -якої етіології; та/або заходи щодо поновлення якості довкілля, що здійснюються іноземними та вітчизняними донорами відповідно до принципів надання гуманітарної допомоги з метою забезпечення життя з гідністю, або сприяння обороноздатності та мобілізаційній готовності країни.

Ми також виокремили гуманітарну допомогу від суміжних понять, таких як благодійна допомога, волонтерська допомога, гуманітарний захист, цивільний захист.

Аналіз правових норм щодо надання гуманітарної допомоги та доктринальної літератури дозволив сформувати висновок про виокремлення в структурі міжнародного права міжгалузевого інституту «гуманітарна допомога» на стику міжнародного гуманітарного права, міжнародного права прав людини, міжнародного права катастроф та міжнародного екологічного права, предметом якого є міжнародні правовідносини з надання гуманітарної допомоги під час гуманітарної кризи будь-якої етіології.

Означений інститут ґрунтується на системі принципів надання гуманітарної допомоги, у структуру якої входять загальновизнані гуманітарні принципи гуманізму, неупередженості, нейтральності, незалежності. Ми вважаємо що цю систему слід доповнити такими принципами як принцип загальної, але диференційованої відповідальності; принцип попередження та перестороги; принцип надання гуманітарного доступу; принцип координації та контролю гуманітарної допомоги; принцип поваги до міжнародного права.

В міжнародно- правовому механізмі надання гуманітарної допомоги донорами гуманітарної допомоги виступають багато міжнародних організацій, але провідна роль належить ООН. Масштабні гуманітарні кризи, такі як цунамі в Індійському океані 2004 р., гуманітарна криза в Дарфурі 2004р. змусили ООН реформувати систему гуманітарного реагування. Управління ООН з координації гуманітарних справ виявило, що була надана величезна кількість непотрібної та невідповідної допомоги. Донори допомоги виявилися неспроможними достатньо ефективно спілкуватися та ділитися інформацію про те, що є необхідним і що буде надано. ООН відреагувала на проблему та у 2005 р. запровадила масштабну реформу гуманітарної координації – кластерну систему ООН. Всі проблеми це не вирішило, однак ми констатуємо, що реформи мали позитивний вплив на ефективність міжнародно- правового механізму надання гуманітарної допомоги. Агресія рф проти України також виявила проблеми та необхідність подальших реформ. Ми пропонуємо розширити систему кластерів з урахуванням досвіду України.

Наразі ООН ефективно працює в Україні в умовах агресії рф в районах, що перебувають під контролем України. Гуманітарна допомога надається ООН в рамках ПРООН (Програми розвитку ООН) Відновлення та розбудова миру на постраждалих від конфлікту територіях, а також підтримка внутрішньо переміщених осіб (ВПО) є одними з головних сучасних пріоритетів ПРООН в Україні. ПРООН оперативно відреагувала на підрив греблі Каховської ГЕС, яка посилила екологічну та гуманітарну катастрофу в Україні до глобальних масштабів. рф відхилено запит ООН про доступ до територій, затоплених через прорив каховської дамби. В результаті зафіксовано тяжкі наслідки, зокрема випадки загибелі людей. Відсутність гуманітарного доступу є невирішеною проблемою. Це стосується не тільки окупованих територій в результаті збройного конфлікту. Це стосується поранених та хворих, що перебувають в зоні бойових дій та військовополонених. В міжнародному праві формується концепція гуманітарної інтервенції (гуманітарного втручання) Заради захисту прав людини, демократичні держави мають право та навіть зобов'язані втручатися у внутрішні справи інших держав, незважаючи на їх суверенітет. Відмова у гуманітарному доступі на нашу думку має кваліфікуватися як міжнародний воєнний злочин. Сформульовано пропозиції щодо внесення змін до Римського статуту Міжнародного кримінального суду.

Щодо надання гуманітарної допомоги постраждалим в результаті стихійних лих та техногенних аварій, допомога має надаватися вже на стадії виявлення ризиків катастроф та їх оцінки, тобто здійснюватися у відповідності до принципів попередження та перестороги; охоплювати період самого лиха та продовжуватися після цього задля відновлення та забезпечення сталого розвитку постраждалих територій та громад.

Найбільшим донором гуманітарної допомоги є Європейський Союз. Ст. 214 ДФЄС проголошує мету надання гуманітарної допомоги ad hoc - підтримка й захист населення третіх країн, що постраждало від природних або антропогенних лих, з метою задоволення гуманітарних потреб, спричинених такими ситуаціями у рамках принципів та цілей зовнішньої діяльності Союзу. Найсуттєвішою проблемою є узгодження гуманітарної політики ЄС з іншими політиками, передусім торговою та зовнішньою політикою ЄС. Але забезпечення узгодженості з іншими зовнішніми політиками може підірвати незалежність гуманітарної політики ЄС. Зрозуміло, що така колізія викликає занепокоєність ЄС щодо узгодженості його зовнішніх дій. Вбачається, що гуманітарна допомога не може використовуватися як інструмент сприяння та підтримки операцій із врегулювання криз СЗПБ.

На нашу думку, Європейському Союзу доцільно розробити кластерну систему надання гуманітарної допомоги, адже кількість учасників, які співпрацюють з Генеральним директоратом з питань цивільного захисту та гуманітарної допомоги є значною: держави - члени, інші агентства ЄС, міжнародні організації. Механізмом, який може вирішити цю дилему є інтегрований підхід до надання гуманітарної допомоги. Інтегрований підхід означає також інтеграцію з іншими програмами Європейського Союзу - Горизонт, ТЕМА та ін. З 2013р. надання гуманітарної допомоги охоплює Механізм цивільного захисту ЄС. Приєднання України до цього механізму є кроком до набуття повноправного членства нашої держави в ЄС, який також сприятиме більшій ефективності надання гуманітарної допомоги постраждалим в результаті агресії рф проти України за рахунок завчасної оцінки потреб України у допомозі та використання інструментів Механізму. Входження України до Механізму цивільного захисту ЄС потребує приведення національного законодавства України в цій царині до законодавства ЄС та внесення змін до Кодексу цивільного захисту України. Входження України до Механізму цивільного захисту ЄС актуалізує внесення змін до Кодексу цивільного захисту України. Зокрема Розділ I Загальна частина Глава 1. Загальні положення має бути доповнений. Статтю 2 Визначення термінів слід доповнити терміном «Механізм цивільного захисту ЄС». Потребує доповнення ст. 4 Цивільний захист вказівкою на те, що комплекс заходів реалізується не тільки на території України, але і на території країн, що беруть участь у механізмі цивільного захисту ЄС, адже, наприклад, надання медичних послуг,

послуг з протезування та відновлення може здійснюватися як на території України так і на території ЄС та третіх країн. Кодекс також слід доповнити главою «Участь України у механізмі цивільного захисту ЄС»

Дякую вельмишановних членів кафедри за увагу. Буду радий відповісти на запитання

Після закінчення доповіді Бурдюжі О.М. присутніми були поставлені наступні запитання:

Войтович П.П.: Шановний Олександре Миколайовичу! Ви стверджуєте, що визначили місце України в Механізмі цивільного захисту ЄС. Як участь України в цьому Механізмі може сприяти оптимізації надання гуманітарної допомоги громадянам України?

Бурдюжа О.М. Дякую за запитання. Участь України в Механізмі цивільного захисту ЄС дозволяє комплексно вирішувати проблему щодо надання гуманітарної допомоги та запровадити інтегровану систему в цій сфері, яка має охоплювати не тільки допомогу громадянам України, які знаходяться на території України але і допомогу громадянам України, які знаходяться в країнах-членах ЄС та отримали там тимчасовий захист або статус біженця. Інтегрований підхід також має бути спрямований на підтримку не тільки цивільного населення, але і військових. В останньому випадку надання гуманітарної допомоги охоплює постачання життєво необхідних предметів вжитку, медичні, логістичні послуги, тощо. Служба для координації зусиль держав-членів аналізує та оцінює інформацію про потреби у гуманітарній допомозі та можливості її надання, координує запити про допомогу, повідомляє постраждалу країну про те, який тип допомоги доступний та сприяє прийняттю рішень про її надання. Крім того приєднання до Механізму цивільного захисту ЄС дозволяє посилити синергію з іншими механізмами та інструментами ЄС, які задіяні у наданні гуманітарної допомоги, такими як TEMA, Horizon EU, RescEU.

- **Пасечник О.В.** Олександре Миколайовичу! Ви зазначаєте у дисертаційній роботі, що в сфері надання гуманітарної допомоги доцільно застосування SWOT - аналізу та системи PESTE для визначення потреб та засобів надання гуманітарної допомоги. Однак SWOT – аналіз впроваджується у бізнес середовищі. Тому поясніть, будь ласка, яким чином його можна використовувати в сфері надання гуманітарної допомоги.

Бурдюжа О.М. Дякую за запитання. Хоча "SWOT-аналіз" був розроблений для бізнесового середовища та планування розвитку підприємств, в сучасності його застосування значно ширше. Ми вважаємо доцільним використання його і для планування надання гуманітарної допомоги, адже SWOT-аналіз — це інструмент стратегічного аналізу. Матриця SWOT містить аналіз сильних та слабких сторін, а також можливостей та загроз. Його доцільно використовувати під час впровадження оцінки ризиків катастрофи та

потреб у гуманітарній допомозі, наявних можливостей надання речей та послуг, яких потребують нужденні, а також для того щоб переконатися, що впроваджена стратегія відповідає ситуації та корегування діяльності з надання допомоги шляхом оцінки сильних та слабких факторів її надання, наприклад наявних фінансових резервів, їх достатності, а також можливостей отримання додаткового фінансування у найкоротші строки у випадку їх браку. SWOT-аналіз доповнює PESTE– аналіз, який охоплює соціальні, технологічні, економічні, політичні, екологічні чинники, значущі для визначення об'ємів на напрямів надання гуманітарної допомоги.

Гребенюк Д.О. Шановний Олександре Миколайовичу! Ви в роботі досліджуєте механізм Scale-Up Міжвідомчого постійного комітету ООН. Поясніть, будь ласка, у чому особливості цього механізму та яку роль він грає у наданні гуманітаної допомоги?

Бурдюжа О.М. Дякую за запитання. Міжвідомчий постійний комітет є структурою гуманітарної координації найвищого рівня системи ООН, протоколи якого застосовуються для загальносистемного гуманітарного реагування. Scale-Up являє собою набір заходів, призначених для критичного посилення гуманітарного реагування з огляду на різке зростання гуманітарних потреб і забезпечення того, щоб організації-члени комітету та партнери могли швидко мобілізувати необхідні оперативні можливості та ресурси для реагування на критичні гуманітарні потреби на місцях. Ці надзвичайні заходи активуються на основі набору критеріїв і застосовуватимуться лише протягом обмеженого часу періоду до шести місяців, який у виняткових випадках можна продовжити ще на 3 місяці.

Дронов В. Ю. Ви у Вашій роботі говорите про приєднання України до Механізму цивільного захисту ЄС, про входження України в Механізм цивільного захисту ЄС, про участь нашої держави у цьому механізмі. Але це не рівнозначні поняття. Уточніть, будь ласка, про що саме йдеться - про приєднання, участь, або входження України в цей механізм.

Бурдюжа О.М. Дякую за запитання. На різних етапах співпраці України та ЄС в сфері надання гуманітарної допомоги та відповідних документах використовувалися всі три терміни. Але на сьогодні правильно говорити про участь України в Механізмі цивільного захисту Союзу, адже 30 квітня 2023 р. Україна приєдналася до цього механізму р. шляхом підписання Угоди між Україною та Європейським Союзом щодо участі України в Механізмі цивільного захисту Союзу.

Кузьмін Е. Е. Вами сформульовано авторське визначення поняття «гуманітарна допомога», як заходів з надання громадянам (цивільним або військовим) життєво необхідних предметів споживання та /або притулку, та/ або життєво необхідних послуг, з метою забезпечення життя з гідністю, або сприяння обороноздатності та мобілізаційній готовності країни. Тому, хочу

запитати, чи можуть визнаватися гуманітарною допомогою товари військового призначення або подвійного призначення?

Бурдюжа О.М. Дякую за запитання. Товари військового або подвійного призначення не можуть визнаватися гуманітарною допомогою. Постачання такого роду товарів в Україну здійснюється шляхом надання благодійної та волонтерської допомоги.

Слово було надано **рецензентам** дисертаційної праці: кандидату юридичних наук, доценту, доценту кафедри міжнародного та європейського права Мануїловій К.В. та кандидату юридичних наук, доценту, доценту кафедри міжнародного та європейського права Грушко М.В.

Мануїлова К.В. Ознайомившись з дисертаційної роботою вважаю необхідним зазначити, що тематика є надзвичайно актуальною в умовах агресії рф проти нашої країни та інших викликів, зокрема кліматичних змін, пандемій небезпечних хвороб та інших, посталих перед світовим співтовариством на початку XXI століття. Все це ставить під загрозу права людини та потребує удосконалення гуманітарного реагування та впровадження ефективного міжнародно- правового механізму надання гуманітарної допомоги. Міжнародно-правовий механізм надання гуманітарної допомоги охоплює правові норми, принципи та інституції, які визначають основні правила та регулюють процес надання гуманітарної допомоги в міжнародному контексті.

Дисертантом здійснено комплексне наукове дослідження за темою «Міжнародно–правовий механізм надання гуманітарної допомоги», яке відсутнє в сучасній українській правовій доктрині, хоча окремі питання цієї проблематики були предметом наукових пошуків європейських та вітчизняних фахівців. Рецензована робота вміщує обґрунтовані наукові положення, висновки та пропозиції, які містять ознаки наукової новизни та мають практичне значення. Автором додержані вимоги щодо обсягу та структури дисертаційної роботи. Мета дисертаційної роботи - комплексна всебічна характеристика міжнародно-правового механізму надання гуманітарної допомоги, з'ясування його правової природи та особливостей; визначення тенденцій подальшого розвитку в контексті агресії рф проти України досягнута, завдання вирішені.

Загалом дисертація О.М, Бурдюжі на тему «Міжнародно–правовий механізм надання гуманітарної допомоги» відповідає спеціальності 293 «Міжнародне право» та вимогам Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у закладах вищої освіти (наукових установах), затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 23.03.2016 р. № 261 (зі змінами), Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії,

затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12.01.2022 р. № 44, а її автор Олександр Миколайович Бурдюжа заслуговує на присудження ступеня доктора філософії в галузі знань – 29 «Міжнародні відносини» за спеціальністю 293 «Міжнародне право».

Грушко М.В. Дисертаційне дослідження Олександра Бурдюжі являє собою перше в історії української міжнародно- правової науки комплексне дослідження міжнародно- правового механізму надання гуманітарної допомоги. Автором доведена актуальність обраної тематики, яка обумовлена зростанням викликів та загроз праву людини на гідне життя в сучасному глобалізованому світі, відповіддю на які є створення ефективного міжнародно- правового механізму надання гуманітарної допомоги. Особливий інтерес викликає те, що автор у представленій роботі формулює основні положення, висновки та пропозиції на основі творчого ретельного аналізу доробку вітчизняних та іноземних фахівців в галузі міжнародного права в контексті зростання потреб у гуманітарній допомозі у зв'язку з агресією рф проти України.

Автор запровадив власний оригінальний підхід до розуміння категорії «гуманітарна допомога»; переконливо довів, що в структурі міжнародного права сформувався міжгалузевий інститут «гуманітарна допомога»; дослідив генезу та правові механізми надання гуманітарної допомоги ООН, МРЧХ та іншими міжнародними організаціями; запропонував власне бачення ролі Європейського Союзу, як одного з основних донорів гуманітарної допомоги в сучасному світі, підкреслив значення та визначив перспективи участі України в Механізмі цивільного захисту ЄС, який передбачає інтегрований підхід до надання гуманітарної допомоги.

Дисертація О.М, Бурдюжі на тему «Міжнародно–правовий механізм надання гуманітарної допомоги» відповідає спеціальності 293 «Міжнародне право» та вимогам Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у закладах вищої освіти (наукових установах), затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 23.03.2016 р. № 261 (зі змінами), Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12.01.2022 р. № 44, а її автор Олександр Миколайович Бурдюжа заслуговує на присудження ступеня доктора філософії в галузі знань – 29 «Міжнародні відносини» за спеціальністю 293 «Міжнародне право».

В обговоренні дисертаційного дослідження взяли участь:

К. ю. н., доцент Кузьмін Е.Е., який відзначив, що представлене дослідження зачіпає надзвичайно важливі питання міжнародно- правового механізму надання гуманітарної допомоги, висновки та пропозиції автора мають

науково- теоретичну та практичну цінність і є значним внеском у науку міжнародного права та запропонував рекомендувати дисертацію О.М, Бурдюжі на тему «Міжнародно–правовий механізм надання гуманітарної допомоги» до захисту на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 293 «Міжнародне право».

К. ю. н., доцент Дронов В. Ю. зауважив, що робота представляє собою глибоке наукове дослідження, яке має науково- теоретичне та практичне значення. У дослідженні детально проаналізовано ключові аспекти теми, а висновки викладено чітко і послідовно На його думку дисертація О.М. Бурдюжі може бути рекомендована до розгляду та захисту перед разовою спеціалізованою вченою радою для отримання наукового ступеня доктора філософії.

Д. ю. н., професор, завідувач кафедри міжнародного та європейського права Бехруз Х. Н. підтримав попередніх виступаючих, звернув увагу на певні дискусійні питання в роботі, зазначив високий рівень роботи, підкреслив, що дисертація є ґрунтовним науковим дослідженням, яке має значну актуальність та містить аргументовані висновки з представленої проблематики. У підсумку, зазначив, що дисертація», подана на здобуття ступеня вищої освіти доктора філософії за спеціальність 293 – міжнародне право відповідає вимогам та може юбути рекомендована до разової спеціалізованої вченої ради для захисту для здобуття ступеня доктора філософії.

УХВАЛИЛИ:

1. Затвердити висновок про наукову новизну, теоретичне та практичне значення результатів дисертації О.М. Бурдюжі на тему «Міжнародно - правовий механізм надання гуманітарної допомоги».

2. Констатувати, що за актуальністю, ступенем новизни, обґрунтованістю, науковою та практичною цінністю здобутих результатів дисертація Бурдюжі О.М. відповідає спеціальності 293 – міжнародне право та вимогам Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у закладах вищої освіти (наукових установах), затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 23.03.2016 р. № 261 (зі змінами), Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12.01.2022 р. № 44.

3. Рекомендувати дисертацію дисертації

На основі результатів обговорення присутніх на засіданні, вирішили запропонувати такий висновок:

ВИСНОВОК

про наукову новизну, теоретичне та практичне значення дисертації Бурдюжі Олександра Миколайовича на тему «Міжнародно - правовий механізм надання гуманітарної допомоги», поданої на здобуття ступеня вищої освіти доктора філософії в галузі знань 29 «Міжнародні відносини» за спеціальністю 293 «Міжнародне право».

Робота виконана на кафедрі міжнародного та європейського права Національного університету «Одеська юридична академія».

Науковий керівник – професор кафедри міжнародного та європейського права Національного університету «Одеська юридична академія», доктор юридичних наук, професор Сурілова Олена Олексіївна.

Обґрунтування вибору теми дослідження.

Наукове осмислення проблематики формування та розвитку міжнародно-правового механізму надання гуманітарної допомоги набуває особливого значення в сучасному світі, який стикається з новими викликами та екзистенційними загрозами та опинився в ситуації нестабільності, та невизначеності. Стихійні лиха та антропогенні аварії призводять до гуманітарних катастроф, коли цілі країни та регіони опиняються у скрутному становищі, коли їхнє населення страждає в результаті порушення прав людини на гідне життя, неможливості задоволення життєвих потреб самотужки та гостро потребує допомоги. Гуманітарні кризи набувають глобального характеру, а для вирішення проблеми необхідним є об'єднання зусиль всього світового співтовариства. Ситуація погіршується в результаті кризи міжнародного права, масштабного порушення його основних положень та принципів, зокрема щодо неприпустимості збройних конфліктів та охорони навколишнього природного середовища.

В цих умовах надання гуманітарної допомоги нужденним виступає засобом пом'якшення негативних наслідків гуманітарних криз різноманітної етіології, засобом забезпечення соціальної та політичної стабільності, безпеки та прав людини, особливо найбільш вразливих верств населення. Гуманітарна допомога базується на доктрині responsibility to protect, яка закладає науково-теоретичну основу для розробки та вдосконалення міжнародно- правового механізму надання гуманітарної допомоги. Надання гуманітарної допомоги, удосконалення міжнародно - правового регулювання в цій сфері є невід'ємним елементом підтримання нашої держави та її громадян в умовах збройної агресії рф.

Збройний конфлікт виявив недоліки міжнародно - правового механізму надання гуманітарної допомоги, сприяв посиленню інтересу юридичної спільноти до зазначеної проблематики, інтенсифікації науково – теоретичних розробок в цій сфері та пошуку шляхів вдосконалення міжнародно - правового регулювання.

Окремі аспекти проблеми ставали предметом наукових пошуків вітчизняних та зарубіжних науковців. Серед них відмітимо М. М. Бурменського, В. Вашкович, П. Горінова, Д.М. Громовчук, М. В. Грушко, А. Гудзь, О. В. Дерлюк, М. Дорошенко, М.М. Драгомерецького, Р. Драпушко, Г.М. Закалик, М. Карпчук, К.В. Мануїлову, Ю. Цуркан-Сейфуліну,. Трефаненко. та ін. Дисертаційне дослідження базується на доробку іноземних фахівців: Л. Арбур, Бас ван Бавела, Белами, Р. Барбер, Ф. Босуіт, К. Бойзен, Дж. Бортона, Р. Браумана, Ван Елсувеге, Н. Гетц, П. Готьє, А. Даніел, Д.Р. Дікман, Дж. Орби, М. Кумара, Д.Р. Куртіса, Ф. А. Понтироли, Ф. Сеацзу, Р. А. Стофельс, С.Р. Тесан, Р. Томазини, С. Харвуд, Дж.-М. Хенкаерес, Ф. Швендимана, І. Федеріко, Дж. Фоли, Д. Форсайт, М. Фаур, Б. Яковлиевич, та інших. Визнаючи значення їхнього спадку для формування міжнародно- правового механізму надання гуманітарної допомоги, констатуємо що актуальність обраної проблематики обумовлена зокрема недостатнім опрацюванням в юридичній науці теоретичних аспектів механізму надання гуманітарної допомоги на міжнародно-правовому, європейському, національному рівнях. В цій сфері залишилися багато прогалин, спірних тверджень, невирішених питань, що відбивається на ефективності надання гуманітарної допомоги.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами.

Дисертаційне дослідження виконано в контексті плана науково-дослідної роботи кафедри міжнародного та європейського права Національного університету «Одеська юридична академія» «Міжнародне право та захист прав людини в цифрову еру», що є складовою теми науково-дослідної роботи Національного університету «Одеська юридична академія» «Правове та соціальне життя України у людиноцентристському вимірі в цифрову еру» на 2021–2025 роки (державний реєстраційний номер 0122U000266)

Об'єктом дисертаційного дослідження є міжнародні правовідносини в сфері надання гуманітарної допомоги.

Предметом дослідження є міжнародно- правовий механізм надання гуманітарної допомоги.

Мета і завдання дослідження. Метою дисертаційної роботи є комплексна всебічна характеристика міжнародно-правового механізму надання гуманітарної допомоги, з'ясування його правової природи та особливостей; визначення тенденцій подальшого розвитку міжнародно-правового механізму надання гуманітарної допомоги в контексті агресії рф проти України.

Досягненню поставленої мети слугуватиме вирішення таких завдань:

- Здійснити дослідження генези надання гуманітарної (благочинної) допомоги, надати характеристику основних етапів її розвитку;
- Сформулювати визначення поняття «гуманітарна допомога» та виокремити її від суміжних правових понять;

- Виявити місце міжнародно- правового регулювання надання гуманітарної допомоги в системі міжнародного права та обґрунтувати доцільність виділення міжгалузевого інституту «гуманітарна допомога» в системі міжнародного права;
- Розкрити особливості міжнародно- правового механізму надання гуманітарної допомоги під час збройних конфліктів в контексті військової агресії рф проти України;
- Охарактеризувати міжнародно- правовий механізм надання гуманітарної допомоги, як відповіді на новітні виклики та загрози, пов'язані з катастрофами природного та антропогенного походження, зокрема військовою агресією рф проти України;
- Дослідити діяльність Європейського союзу в сфері захисту від природних та техногенних катастроф та виявити місце гуманітарної допомоги в Механізмі цивільного захисту ЄС;
- Здійснити дослідження питання участі України в Механізмі цивільного захисту Європейського Союзу.

Методологічну основу дослідження становить система філософсько - світоглядних, загальнонаукових і спеціальних підходів та методів.

Так за допомогою діалектичного методу було забезпечено достовірність наукового пізнання проблемних питань становлення та розвитку міжнародно- правового регулювання суспільних відносин в сфері гуманітарної допомоги (підрозділ 1.1.); удосконалено понятійний апарат та вироблено поняття «гуманітарна допомога» (підрозділ 1.2.); з'ясовано місце міжгалузевого інституту «гуманітарна допомога» в системі міжнародного права (підрозділ 1.2.); досліджено особливості міжнародно – правового регулювання гуманітарної допомоги в мирний та воєнний час (підрозділи 2.1; 2.2); охарактеризовано механізм цивільного захисту ЄС та місце у ньому надання гуманітарної допомоги (підрозділи 3.1; 3.2.). Конкретно- історичний метод був в нагоді при дослідженні становлення та розвитку міжнародно- правового регулювання благочинної та гуманітарної допомоги; генези Механізму цивільного захисту ЄС (підрозділи 1.1., 3.1.). Метод системного аналізу та синтезу дозволив виокремити категорію «гуманітарна допомога» від суміжних правових понять (підрозділ 1.2.), дослідити кластерну систему координації надання гуманітарної допомоги ООН (підрозділи 2.1; 2.2), довести міжгалузевий характер інституту «гуманітарна допомога» (підрозділ 1.2.) Логіко- семантичний метод застосовувався при характеристиці дефініцій «гуманітарна допомога», «волонтерська допомога», «благочинна допомога», «гуманітарний захист», «цивільний захист» (підрозділ 1.2.). Порівняльний метод дозволив виявити співвідношення політики ЄС в сфері гуманітарної допомоги з іншими політиками (підрозділ 3.1.) та Механізмом цивільного захисту ЄС (підрозділ 3.1., 3.2.), благочинної та гуманітарної допомоги (підрозділ 1.2.). За допомогою синергетичного методу було впроваджено дослідження гуманітарного доступу

та його співвідношення з гуманітарними операціями (підрозділ 2.1.); особливості катастроф різноманітної етіології та реагування на них на різних етапах, починаючи з превентивних заходів та закінчуючи відновленням з метою сталого розвитку (підрозділи 2.1. 2.2.) .

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що вперше в українській юридичній науці здійснено комплексне наукове дослідження міжнародно- правового механізму надання гуманітарної допомоги.

В результаті дослідження особисто дисертантом сформульовані нові наукові положення та висновки, зокрема:

Уперше:

- визначено історіографію становлення та розвитку міжнародно-правового механізму надання гуманітарної допомоги, зокрема виділено 8 етапів цього процесу, кожен з яких характеризується притаманними йому рисами, які пояснюються особливостями суспільного та технічного розвитку, формуванням новітніх викликів та загроз життю, гідності, здоров'ю людини та навколишньому природному середовищу.

- сформульовано авторське визначення поняття «гуманітарна допомога», як заходів з надання громадянам (цивільним або військовим) життєво необхідних предметів споживання (продуктів харчування, засобів гігієни, тощо) та /або притулку, та/ або психосоціальної підтримки та освіти та/або медичних, транспортних та інших життєво необхідних послуг у разі катастрофи будь -якої етіології, та/або заходів щодо поновлення якості довкілля, що здійснюються іноземними та вітчизняними донорами відповідно до принципів надання гуманітарної допомоги з метою забезпечення життя з гідністю, або сприяння обороноздатності та мобілізаційній готовності країни, визначено співвідношення категорії «гуманітарна допомога» з категоріями благодійна та волонтерська допомога, гуманітарний та цивільний захист;

- доведено, що в системі міжнародного права виокремився міжгалузевий інститут «гуманітарна допомога», який вміщує норми міжнародного гуманітарного права, міжнародного права прав людини, міжнародного права катастроф та міжнародного екологічного права;

- обґрунтовано всеосяжне комплексне використання кластерного підходу в сфері надання та координації гуманітарної допомоги та розширення системи кластерів в контексті гуманітарної кризи в Україні, спричиненої агресією рф. До існуючих 12 кластерів: (1. Продовольча безпека; 2. Здоров'я; 3. Логістика; 4. Освіта; 5. Харчування; 6. Захист; 7. Укриття; 8. Вода, санітарія; 9. Табори для розселення; 10. Відновлення; 11. Навчання; 12. Комунікації у надзвичайних ситуаціях) доцільно додати такі:13. Розмінування; 14. Юридична допомога 15 Навколишнє природне середовище. 16. Військовополонені та зниклі без вісті; 17 Повернення незаконно депортованих громадян, зокрема дітей; 18 Робота. Бізнес 19. Енергетика;

- обґрунтовано положення щодо кваліфікації перешкоджання наданню гуманітарної допомоги, її незаконного привласнення або перешкоджання гуманітарному доступу, як нелюдського поводження, тобто міжнародного злочину проти людяності та необхідності, у зв'язку з цим, доповнення Статуту Міжнародного кримінального Суду.

Удосконалено:

- наукові підходи щодо принципів надання гуманітарної допомоги, система яких має бути доповнена принципом загальної, але диференційованої відповідальності та принципом попередження та перестороги: принципом надання гуманітарного доступу; принципом координації та контролю гуманітарної допомоги; принципом поваги до принципів міжнародного права.

- тези щодо надання гуманітарного доступу, координації та контролю гуманітарної допомоги в контексті поваги до прав людини та міжнародного права;

-положення щодо доцільності застосування SWOT - аналізу та системи PESTE при визначенні потреб та засобів надання гуманітарної допомоги;

-положення щодо співвідношення гуманітарної політики Європейського Союзу з іншими політиками ЄС;

-наукові уявлення щодо участі України в Механізмі цивільного захисту ЄС та шляхи гармонізації законодавства України щодо цивільного захисту з правом ЄС.

Дістали подальшого розвитку:

- уявлення щодо шляхів вдосконалення міжнародно – правових механізмів надання гуманітарної допомоги з урахуванням викликів агресії рф проти України;

-тези щодо основної ролі надання гуманітарної допомоги на етапі визначення ризиків, здійснення оцінки впливу на довкілля т та інших превентивних заходів попередження гуманітарних катастроф;

-положення про роль гуманітарної допомоги на етапі відновлення постраждалих регіонів та забезпечення подальшого сталого розвитку.

Практичне значення одержаних результатів полягає у тому, що сформовані у дисертації висновки та пропозиції можуть бути використані у:

науково-дослідницькій роботі – для подальшого опрацювання питання міжнародно-правового регулювання надання гуманітарної допомоги в умовах збройного конфлікту та у мирний час у науці міжнародного права;

нормотворчій діяльності – для уточнення та доповнення положень міжнародного та українського права в сфері надання гуманітарної допомоги;

правозастосовчій діяльності – для удосконалення діяльності суб'єктів надання гуманітарної допомоги;

навчальному процесі –при викладанні навчальних дисциплін «Міжнародне право», «Міжнародне право прав людини», «Міжнародне гуманітарне право», «Міжнародне екологічне право».

Публікації.

Основні положення, висновки та пропозиції викладені у 4 публікаціях у наукових періодичних виданнях, перелік яких затверджено МОН України та 6 тезах доповідей на науково-практичних конференціях.

Структура та обсяг дисертації. Дисертація складається з анотації, вступу, трьох розділів, які включають шість підрозділів, висновків, списку використаних джерел. Загальний обсяг дисертації 177 сторінки, з них основного тексту 155 сторінки, список використаних джерел складає 207 найменувань і розташований на 22 сторінках.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами.

Проблематика дисертаційного дослідження знаходиться в руслі тематики наукових досліджень Національного університету «Одеська юридична академія» «Правове та соціальне життя України у людиноцентристському вимірі в цифрову еру» на 2021-2025 рр. (державний реєстраційний номер 0122U000266) в контексті плана науково-дослідної роботи кафедри міжнародного та європейського права Національного університету «Одеська юридична академія» «Міжнародне право та захист прав людини в цифрову еру».

Тема дисертації схвалена та затверджена рішенням Вченої ради Національного університету «Одеська юридична академія» (Протокол 1 від 07.09.2022р.).

Практичне значення одержаних результатів полягає у тому, що сформовані у дисертації висновки та пропозиції можуть бути використані у:

науково-дослідницькій роботі – для подальшого опрацювання питання міжнародно-правового регулювання надання гуманітарної допомоги в умовах збройного конфлікту та у мирний час у науці міжнародного права;

нормотворчій діяльності – для уточнення та доповнення положень міжнародного та українського права в сфері надання гуманітарної допомоги;

правозастосовчій діяльності – для удосконалення діяльності суб'єктів надання гуманітарної допомоги;

навчальному процесі –при викладанні навчальних дисциплін «Міжнародне право», «Міжнародне право прав людини», «Міжнародне гуманітарне право», «Міжнародне екологічне право»

Відповідність дисертації вимогам Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12.01.2022 р. № 44. Дисертація відповідає вимогам Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої

ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12.01.2022 р. № 44.

У **підсумку**, дисертація Бурдюжі Олександра Миколайовича на тему «МІЖНАРОДНО - ПРАВОВИЙ МЕХАНІЗМ НАДАННЯ ГУМАНІТАРНОЇ ДОПОМОГИ», відповідає вимогам, які пред'являються до дисертацій та може бути рекомендована до разової спеціалізованої вченої ради для попереднього розгляду і захисту для здобуття ступеня доктора філософії.

Результати відкритого голосування: "за" – 19; "проти" – немає; "утримались" – немає. Висновок схвалено одноголосно.

УХВАЛИЛИ:

1.Затвердити висновок кафедри про наукову новизну, теоретичне та практичне значення результатів дисертаційного дослідження Бурдюжі Олександра Миколайовича на тему «МІЖНАРОДНО - ПРАВОВИЙ МЕХАНІЗМ НАДАННЯ ГУМАНІТАРНОЇ ДОПОМОГИ», представленого на здобуття ступеня доктора філософії в галузі знань 29 Міжнародні відносини, спеціальність 293 – міжнародне право.

2.Констатувати, що за актуальністю, ступенем новизни, обґрунтованістю, науковою та практичною цінністю здобутих результатів дисертація на тему «МІЖНАРОДНО - ПРАВОВИЙ МЕХАНІЗМ НАДАННЯ ГУМАНІТАРНОЇ ДОПОМОГИ» відповідає спеціальності 293 «Міжнародне право» (галузь знань 29 «Міжнародні відносини») і вимогам Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у вищих навчальних закладах (наукових установах), затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 23 березня 2016 року №261 (зі змінами і доповненнями), порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 року №44 (зі змінами), Вимогам до оформлення дисертацій, затвердженим наказом Міністерства освіти і науки України від 12 січня 2017 року №40.

3.Рекомендувати дисертацію Бурдюжі Олександра Миколайовича на тему «МІЖНАРОДНО - ПРАВОВИЙ МЕХАНІЗМ НАДАННЯ ГУМАНІТАРНОЇ ДОПОМОГИ» до захисту на здобуття ступеня доктора філософії у разовій спеціалізованій вченій раді до захисту за спеціальністю 293 «Міжнародне право».

4.Запропонувати Вченій раді Національного університету «Одеська юридична академія» персональний склад разової спеціалізованої вченої ради з правом прийняття до розгляду та проведення публічного захисту дисертації, зокрема

Голова ради Бехруз Хашматулла Набієвич, доктор юридичних наук, професор, завідувач кафедри міжнародного та європейського права Національного університету «Одеська юридична академія»;

Рецензенти:

Мануїлова Катерина Вікторівна, кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри міжнародного та європейського права Національного університету «Одеська юридична академія»;

Грушко Мальвіна Валеріївна, кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри міжнародного та європейського права Національного університету «Одеська юридична академія»;

Офіційні опоненти:

Карвацька Світлана Богданівна, доктор юридичних наук, професор в.о. завідувачки кафедри міжнародного права та порівняльного правознавства Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича;

Львова Єлизавета Олегівна, доктор юридичних наук, професор, професор кафедри конституційного та міжнародного права Одеського державного університету внутрішніх справ.

Голова засідання Хашматулла БЕХРУЗ

Секретар засідання Анастасія СЛПСАРЕНКО